

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه الزهرا (سلام الله علیها)

دانشکده علوم اجتماعی

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته علوم اجتماعی، گرایش پژوهشگری اجتماعی

عنوان

نسل و جدی‌انگاری جرم (مطالعه‌ای در شهر تهران)

استاد راهنما

سرکار خانم دکتر قاضی نژاد

استاد مشاور

سرکار خانم دکتر آزاده

دانشجو

مینا ذبیحی

بهمن ماه سال ۱۳۹۲

کلیه دستاوردهای این تحقیق متعلق به

دانشگاه الزهراء (سلام الله علیها) است.

تقدیم ہے

آنکھ پیداست

از پس ابرہی غیبت...

قدردانی و تشکر:

از سرکار خانم دکتر قاضی نژاد، به خاطر تمام راهنمایی‌های سودمندشان، که دلسوزانه کمال بردباری و مدارا را در حق من روا داشته‌اند.

از سرکار خانم دکتر آزاده که حمایت ایشان کلید مهم پیشرفت این پژوهش بود.

بچنین سپاسگزارم:

از مهربان پدرم، او که سایه مهربانی و سخاوتش، همواره سایه ساز زندگی ام است.

از نازنین مادرم، او که هر لحظه وجودم، از چشمه سار پر عشق و جودش سیراب می‌شود؛ بانی که انبساطی صبر و عطف را به من

آموخت...

از خواهران بی‌بدیلم که وجود پر مهرشان، شادی، نخس و صفایشان، مایه آرامش من است.

و از تمامی عزیزانی که در این راه با من و همراه من بودند.

چکیده

آگاهی از نگرش مردم جامعه نسبت به جرم، از دیرباز در فرهنگ‌ها و جوامع پیشرفته‌تر، مورد توجه متفکرین (فلاسفه حقوق کیفری، فلاسفه اجتماعی و ...) و محققین مسایل اجتماعی، کارگزاران نظام‌های قضایی و سیاست اجتماعی، دست اندرکاران و علاقه‌مندان به ایجاد جوامع سالم و قانونمند و تأمین و تضمین حقوق و آزادی‌های اساسی شهروندان بوده است. از آنجا که معمولاً درک اجتماعی یکسان از میزان اهمیت، جدیت و شدت رفتارهای مجرمانه مختلف در یک جامعه وجود ندارد، بنابراین نوع و میزان واکنش‌های اجتماعی / گروهی در برابر انواع انحرافات و فعالیت‌های مجرمانه نیز تفاوت می‌پذیرد.

پژوهش حاضر در پی شناخت جدی‌انگاری جرم در بستر جامعه پر تحول ایران و در سطح دو نسل جوان و بزرگسال می‌باشد و به دنبال این است که دریابد آیا و تا چه حد بین قضاوت‌های دو نسل در رابطه با جرایم مختلف تفاوت وجود دارد؟ همچنین سنجش ارتباط جدی‌انگاری با جهت‌گیری‌های ارزشی (مادی / فرامادی) نسل‌ها، به عنوان مهم‌ترین عامل مرتبط با ارزیابی و واکنش جمعی نسبت به نقض قواعد و قوانین اجتماعی، از اهداف مهم این تحقیق است. روش به کار گرفته شده در این تحقیق، پیمایش است که با هدف بررسی، توصیف و تبیین روابط مذکور به اجرا در آمده است. حجم نمونه تحقیق، ۲۴۶ نفر، شامل دو گروه نسلی بزرگسال (۶۰ - ۴۲ سال) و جوان (۳۵ - ۱۸ سال) ساکن مناطق بالا، متوسط و پایین شهر تهران در سال ۱۳۹۲ می‌باشد.

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که هر چند جدی‌انگاری جرم میان دو نسل بزرگسال و جوان، تفاوت چندانی با هم ندارد، اما به لحاظ آماری معنا دار است. این بدان معنا است که شکاف نسلی در نگرش به مقوله‌ای همچون جرم، در جامعه ما وجود ندارد و هر دو گروه نسلی تقریباً، امتیازات بالایی برای نادرستی و زیانباری جرایم مختلف در نظر می‌گیرند. همچنین فرضیه تحقیق مبنی بر رابطه جهت‌گیری‌های ارزشی و جدی‌انگاری جرم معنادار بوده و نشان‌گر آن است که تأثیر این متغیر به عنوان عامل میانجی یا متغیر واسطه تبیین‌گر، با واقعیت همخوان است. بنابراین میزان قابل ملاحظه‌ای از جدی‌انگاری جرم در دو نسل، به واسطه ارزش‌های افراد تعیین می‌گردد؛ به طوری که ظهور و غلبه ارزش‌های فرامادی در افراد یا اعضاء نسل، می‌تواند دلیلی بر کاهش جدی‌انگاری جرم از سوی آنان باشد.

یافته‌های این تحقیق در چارچوب دلالت‌های نظریه نسل تاریخی مانهایم و اینگلهارت تبیین شده است.

واژه‌های کلیدی: جرم، جدی‌انگاری جرم، نسل، خاطرات نسلی، جهت‌گیری‌های ارزشی

فهرست مطالب

۱	فصل اول: کلیات.....
۱,۱	مقدمه و طرح مسئله
۱,۲	ضرورت و اهمیت تحقیق
۳,۱	پرسش‌های پژوهش
۴,۱	اهداف پژوهش
۱۲	فصل دوم : واکاوی ادبیات تجربی و نظری موضوع.....
۱,۲	مروری بر مبانی تجربی موضوع.....
۱,۱,۲	اسوابق پژوهشی موضوع در جهان
۲,۱,۲	پژوهش‌های انجام یافته در ایران
۳,۱,۲	جمع بندی پیشینه تحقیق
۲,۲	مروری بر مبانی نظری موضوع.....
۱,۲,۲	نسل
۱,۱,۲,۲	مفهوم و تاریخچه نسل
۲,۱,۲,۲	نسل (گروه نسلی)
۱,۲,۱,۲,۲	چرخه زندگی
۲,۲,۱,۲,۲	دوره (تاریخی)
۳,۱,۲,۲	تجربه نسلی
۴,۱,۲,۲	خاطره نسلی
۵,۱,۲,۲	نسل و جایگاه نسلی
۶,۱,۲,۲	تمایزات نسلی
۲,۲,۲	ارزش
۱,۲,۲,۲	ابعاد مفهومی ارزش‌ها
۱,۱,۲,۲,۲	اجهت گیری‌های ارزشی
۲,۱,۲,۲,۲	نظام ارزش‌ها
۳,۱,۲,۲,۲	تحولات ارزشی
۲,۲,۲,۲	نسبت بین قانون و ارزش‌ها و هنجارها

۳۷	جرم و جدی انگاری جرم
۳۷	جرم
۳۷	جرم از دیدگاه حقوقی
۳۹	جرم از دیدگاه جامعه شناسی
۴۳	تفاوت مفاهیم انحراف، جرم و بزهکاری
۴۴	تعریف قانون گریزی و انواع آن
۴۴	قانون گریزی سخت (شدید)
۴۴	قانون گریزی نرم (ضعیف):
۴۵	واکنش‌های اجتماعی در برابر جرم (مجازات)
۴۷	تغییر واکنش‌های اجتماعی در برابر آنها
۴۹	جرم جدی انگاری جرم
۵۲	تأثیر ویژگی‌های جرایم بر جدی انگاری جرم
۵۳	نادرست پنداری
۵۳	زبان بارپنداری
۵۴	زیان مالی
۵۵	آخسونت
۵۷	رویکردها و نظریه‌ها
۵۷	رویکردها و نظریه‌های مربوط به نسل
۵۷	رویکرد تاریخی به نسل
۵۷	کارل مانهایم
۵۹	رونالد اینگلهارت
۶۱	رویکرد تضادی به نسل
۶۱	پیر بوردیو
۶۳	ابعاد نظری ارزش‌ها
۶۳	رونالد اینگلهارت
۷۰	شوارتز
۷۶	هافستد
۷۷	بریث ویت
۷۸	جمع بندی رویکردهای نظری مربوط به ارزش‌ها

۸۱	۳،۳،۲ رویکردها و نظریه‌های مربوط به جرم و جدی‌انگاری جرم
۸۲	۱،۳،۳،۲ ساختارگرایی و جدی‌انگاری جرم
۸۲	۱،۱،۳،۳،۲ نظریه وفاق (کنترل)
۸۵	۲،۱،۳،۳،۲ نظریه یادگیری اجتماعی
۸۵	۳،۱،۳،۳،۲ رویکرد پیوند افتراقی
۸۶	۲،۳،۳،۲ برساخت‌گرایی (سازه‌گرایی) و جدی‌انگاری جرم
۸۷	۱،۲،۳،۳،۲ رویکرد انگ زنی
۸۸	۲،۲،۳،۳،۲ نظریه تضاد
۹۰	۳،۲،۳،۳،۲ نظریات مارکسیستی
۹۱	۴،۲،۳،۳،۲ نظریات فمینیستی
۹۳	۵،۲،۳،۳،۲ رویکرد تضاد ارزش‌ها
۹۳	۶،۲،۳،۳،۲ رویکرد انتقادی
۹۴	۷،۲،۳،۳،۲ نظریه واقعیت اجتماعی
۹۶	۳،۳،۳،۲ بررسی اجمالی برخی نظریات مربوط به جدی‌انگاری جرم
۱۰۰	۴،۲ چارچوب نظری
۱۰۵	۵،۲ مدل تحلیلی
۱۰۵	۵،۱ مدل تحلیلی
۱۰۶	۶،۲ فرضیه‌ها
۱۰۷	فصل سوم : روش‌شناسی
۱۰۸	۱،۳ معرفی روش تحقیق
۱۰۹	۲،۳ جامعه آماری
۱۱۰	۳،۳ حجم نمونه
۱۱۱	۴،۳ شیوه نمونه‌گیری
۱۱۳	۵،۳ ابزار گردآوری داده‌ها
۱۱۴	۶،۳ واحد و سطح تحلیل
۱۱۵	۷،۳ تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرها
۱۱۵	۱،۷،۳ تعریف مفهومی نسل، تجربه نسلی و خاطره نسلی
۱۱۵	۱،۱،۷،۳ نسل
۱۱۵	۲،۱،۷،۳ تجربه نسلی

۱۱۵ ۳،۱،۷،۳ خاطره نسلی
۱۱۶ ۲،۷،۳ تعریف عملیاتی نسل، تجربه نسلی و خاطره نسلی
۱۱۶ ۱،۲،۷،۳ نسل (گروه‌های سنی کلان)
۱۱۷ ۲،۲،۷،۳ تعریف عملیاتی تجربه نسلی
۱۱۸ ۳،۲،۷،۳ تعریف عملیاتی ارزیابی حوادث نسلی (خاطره نسلی)
۱۲۰ ۳،۷،۳ تعریف مفهومی ارزش‌های مادی و فرامادی
۱۲۰ ۴،۷،۳ تعریف عملیاتی ارزش‌های مادی و فرامادی
۱۲۴ ۵،۷،۳ تعریف مفهومی جدی‌انگاری جرم
۱۲۴ ۱،۵،۷،۳ نادراست پنداری عمل مجرمانه
۱۲۴ ۲،۵،۷،۳ زبان‌بار پنداری عمل مجرمانه
۱۲۵ ۶،۷،۳ تعریف عملیاتی جدی‌انگاری جرم
۱۲۷ ۷،۷،۳ تعریف مفهومی پایگاه اقتصادی - اجتماعی
۱۲۸ ۸،۷،۳ تعریف عملیاتی پایگاه اقتصادی - اجتماعی
۱۳۰ ۸،۳ اعتبار
۱۳۰ ۹،۳ پایایی
۱۳۰ ۱،۹،۳ میزان پایایی جدی‌انگاری جرم
۱۳۱ ۲،۹،۳ میزان پایایی متغیر خاطره نسلی
۱۳۲ فصل چهارم (داده‌ها، یافته‌ها و تحلیل)
۱۳۳ ۱،۴ یافته‌های توصیفی
۱۳۳ ۱،۱،۴ متغیرهای زمینه‌ای
۱۳۹ ۲،۱،۴ متغیر مستقل
۱۳۹ ۱،۲،۱،۴ گروه‌های سنی (نسل)
۱۴۰ ۲،۲،۱،۴ تجربه نسلی
۱۴۲ ۳،۲،۱،۴ ارزیابی حوادث نسلی (خاطره نسلی)
۱۴۵ ۳،۱،۴ متغیر واسطه‌ای
۱۵۰ ۴،۱،۴ متغیر وابسته
۱۶۰ ۲،۴ یافته‌های استنباطی
۱۶۰ ۱،۲،۴ آزمون فرضیه‌ها
۱۸۰ ۲،۲،۴ تحلیل رگرسیون

۱۸۲	۳،۲،۴ تحلیل مسیر
۱۸۵	فصل پنجم : جمع بندی
۱۸۶	۵،۱ خلاصه، بحث و نتیجه گیری
۱۹۳	۵،۲ محدودیت ها و پیشنهادات
۱۹۵	منابع

فهرست جداول

- جدول ۱-۲: تعریف جرم از منظر رویکردهای مختلف جامعه شناسی ۴۲
- جدول ۲-۲: انواع قانون‌گریزی و ویژگی‌های هریک از آنها ۴۴
- جدول ۳-۲: سنخ‌های انگیزشی ارزش از نگاه شوارتز ۷۶
- جدول ۱-۳: نسبت زنان و مردان دو گروه سنی در منطقه ۳ ۱۱۱
- جدول ۲-۳: نسبت زنان و مردان دو گروه سنی در منطقه ۶ ۱۱۱
- جدول ۳-۳: نسبت زنان و مردان دو گروه سنی در منطقه ۱۹ ۱۱۱
- جدول ۴-۳: طبقه بندی گروه‌های سنی بر طبق اتفاقات نسلی ۱۱۵
- جدول ۵-۳: گویه‌های شاخص خاطره نسلی ۱۱۸
- جدول ۶-۳: برخی اهداف ده ساله کشور (الف) ۱۲۰
- جدول ۷-۳: برخی اهداف ده ساله کشور (ب) ۱۲۰
- جدول ۸-۳: برخی اهداف ده ساله کشور (ج) ۱۲۱
- جدول ۹-۳: نمونه ای از پرسش‌های مربوط به جدی‌انگاری جرم ۱۲۴
- جدول ۱۰-۳: فرایند چگونگی طراحی سناریوها ۱۲۶
- جدول ۱۱-۳: جدول عملیاتی پایگاه اقتصادی-اجتماعی ۱۲۹
- جدول ۱۲-۳: میزان آلفای کرونباخ جدی‌انگاری جرم ۱۳۰
- جدول ۱۳-۳: میزان آلفای کرونباخ خاطره نسلی ۱۳۱
- جدول ۱-۴: توزیع پاسخگویان بر اساس برخی متغیرهای زمینه ای ۱۳۴
- جدول ۲-۴: توزیع پاسخگویان متأهل و همسران آنها بر اساس تحصیلات، منزلت شغلی و درآمد ۱۳۶
- جدول ۳-۴: توزیع پاسخگویان مجرد و والدین آنها بر اساس تحصیلات، منزلت شغلی و درآمد ۱۳۷
- جدول ۴-۴: توزیع پاسخگویان بر اساس پایگاه اقتصادی-اجتماعی (شاخص ترکیبی) ۱۳۷
- جدول ۵-۴: توزیع پاسخگویان بر حسب پایگاه اقتصادی-اجتماعی به تفکیک دو نسل ۱۳۸
- جدول ۶-۴: تعداد و توزیع نسبی سن پاسخگویان مورد مطالعه به تفکیک گروه‌های سنی کلان (نسل) ۱۴۰
- جدول ۷-۴: توزیع فراوانی و نسبت پاسخگویان بر حسب تجربه حوادث نسلی به تفکیک دو نسل ۱۴۱
- جدول ۸-۴: توزیع نسبی گروه‌های نسلی بر حسب مؤلفه‌های خاطره نسلی ۱۴۲
- جدول ۹-۴: توزیع فراوانی و نسبی گروه‌های نسلی بر حسب خاطره نسلی از حوادث مهم نسلی ۱۴۳
- جدول ۱۰-۴: توزیع نسبی پاسخگویان بر حسب فراوانی گویه‌های جهت گیری ارزشی به تفکیک دو نسل ۱۴۵

- جدول ۴- ۱۱: توزیع پاسخگویان بر حسب مادی - فرامادی گزایی به تفکیک دو نسل..... ۱۴۶
- جدول ۴- ۱۲: توزیع کل پاسخگویان بر حسب فراوانی و نسبت جهت گیری‌های ارزشی بر اساس گویه‌ها..... ۱۴۷
- جدول ۴- ۱۳: توزیع کل پاسخگویان بر حسب ارزش‌های مادی- فرامادی..... ۱۴۸
- جدول ۴- ۱۴: میانگین‌های مربوط به جدی‌انگاری مقوله‌های جرمی..... ۱۵۰
- جدول ۴- ۱۵: آماره‌های مربوط به جدی‌انگاری مقوله‌های جرمی، به تفکیک دو نسل بزرگسال و جوان..... ۱۵۲
- جدول ۴- ۱۶: آماره‌های مربوط به نمرات جدی‌انگاری گروه‌های جرایم به تفکیک دو نسل جوان و بزرگسال..... ۱۵۴
- جدول ۴- ۱۷: آماره‌های مربوط به نمرات نادرستی و زیان‌باری جرایم به تفکیک دو نسل بزرگسال و جوان..... ۱۵۵
- جدول ۴- ۱۸: آماره‌های مربوط به شاخص کل جدی‌انگاری جرم به تفکیک دو نسل جوان و بزرگسال..... ۱۵۶
- جدول ۴- ۱۹: آماره‌های مربوط به نمرات جدی‌انگاری جرم به تفکیک نسل و جنس..... ۱۵۶
- جدول ۴- ۲۰: رتبه بندی گروه‌های جرایم از نظر کل پاسخگویان بر اساس نمرات جدی‌انگاری..... ۱۵۷
- جدول ۴- ۲۱: تفاوت میانگین متغیرهای نسلی و جدی‌انگاری جرم..... ۱۶۰
- جدول ۴- ۲۲: تفاوت میانگین متغیر گروه‌های نسلی و جدی‌انگاری جرایم نوع خشن..... ۱۶۱
- جدول ۴- ۲۳: تفاوت میانگین متغیر گروه‌های نسلی و جدی‌انگاری جرایم نوع جنسی..... ۱۶۲
- جدول ۴- ۲۴: همبستگی میان سن و جدی‌انگاری جرایم نوع جنسی..... ۱۶۲
- جدول ۴- ۲۵: تفاوت میانگین متغیر گروه‌های نسلی و جدی‌انگاری جرایم نوع مالی..... ۱۶۴
- جدول ۴- ۲۶: تفاوت میانگین متغیر گروه‌های نسلی و جدی‌انگاری جرایم نوع امنیتی..... ۱۶۵
- جدول ۴- ۲۷: همبستگی میان سن و جدی‌انگاری جرایم نوع امنیتی..... ۱۶۵
- جدول ۴- ۲۸: تفاوت میانگین متغیر گروه‌های نسلی و جدی‌انگاری جرایم نوع اخلاقی..... ۱۶۶
- جدول ۴- ۲۹: تفاوت میانگین گروه‌های نسلی و جدی‌انگاری جرایم سایر انواع..... ۱۶۶
- جدول ۴- ۳۰: تفاوت میانگین متغیر گروه‌های نسلی و جهت‌گیری‌های ارزشی..... ۱۶۷
- جدول ۴- ۳۱: همبستگی میان سن و جهت‌گیری‌های ارزشی (فاصله‌ای)..... ۱۶۷
- جدول ۴- ۳۲: تحلیل واریانس دو طرفه رابطه تعاملی نسل و جهت‌گیری‌های ارزشی با جدی‌انگاری جرم..... ۱۶۸
- جدول ۴- ۳۳: همبستگی میان جهت‌گیری ارزشی و جدی‌انگاری جرم..... ۱۶۹
- جدول ۴- ۳۴: تحلیل واریانس جهت‌گیری‌های ارزشی و جدی‌انگاری جرم..... ۱۷۰
- جدول ۴- ۳۵: همبستگی میان خاطره نسلی و جدی‌انگاری جرم..... ۱۷۱
- جدول ۴- ۳۶: همبستگی میان جنسیت و جدی‌انگاری جرم..... ۱۷۲
- جدول ۴- ۳۷: همبستگی میان جنسیت و جدی‌انگاری جرم با مقایسه درون‌نسلی..... ۱۷۲
- جدول ۴- ۳۸: تفاوت میانگین جنسیت و جدی‌انگاری جرم‌های نوع خشن..... ۱۷۳
- جدول ۴- ۳۹: تفاوت میانگین جنسیت و جدی‌انگاری جرم‌های نوع جنسی..... ۱۷۴

- جدول ۴-۴۰: تفاوت میانگین جنسیت و جدی‌انگاری جرم‌های نوع مالی..... ۱۷۴
- جدول ۴-۴۱: تفاوت میانگین جنسیت و جدی‌انگاری جرم‌های نوع امنیتی..... ۱۷۵
- جدول ۴-۴۲: تفاوت میانگین جنسیت و جدی‌انگاری جرم‌های نوع اخلاقی..... ۱۷۵
- جدول ۴-۴۳: تفاوت میانگین جنسیت و جدی‌انگاری جرم‌های سایر انواع..... ۱۷۶
- جدول ۴-۴۴: همبستگی میان پایگاه اجتماعی-اقتصادی و جدی‌انگاری جرایم..... ۱۷۶
- جدول ۴-۴۵: همبستگی میان پایگاه اقتصادی و اجتماعی و جدی‌انگاری جرایم نوع خشن..... ۱۷۷
- جدول ۴-۴۶: همبستگی میان پایگاه اقتصادی و اجتماعی و جدی‌انگاری جرایم نوع جنسی..... ۱۷۷
- جدول ۴-۴۷: همبستگی میان پایگاه اقتصادی و اجتماعی و جدی‌انگاری جرایم نوع مالی..... ۱۷۷
- جدول ۴-۴۸: همبستگی میان پایگاه اقتصادی و اجتماعی و جدی‌انگاری جرایم نوع امنیتی..... ۱۷۸
- جدول ۴-۴۹: همبستگی میان پایگاه اقتصادی و اجتماعی و جدی‌انگاری جرایم نوع اخلاقی..... ۱۷۸
- جدول ۴-۵۰: همبستگی میان پایگاه اقتصادی و اجتماعی و جدی‌انگاری جرایم سایر انواع..... ۱۷۸
- جدول ۴-۵۱: تفاوت میانگین قومیت و جدی‌انگاری جرم..... ۱۷۹
- جدول ۴-۵۲: همبستگی میان منطقه سکونت و جدی‌انگاری جرم..... ۱۷۹
- جدول ۴-۵۳: خلاصه مدل رگرسیون..... ۱۸۰
- جدول ۴-۵۴: تحلیل واریانس..... ۱۸۱
- جدول ۴-۵۵: اثرات متغیرهای مدل تحلیلی بر جدی‌انگاری جرم..... ۱۸۲

فصل اول

کلیات

- مقدمه و طرح مسئله
- ضرورت و اهمیت تحقیق
- پرسش‌های پژوهش
- اهداف پژوهش

۱،۱ مقدمه و طرح مسئله

جرم همواره به مثابه رخدادی انسانی و پدیده‌ای دائمی، همراه با ظهور و شکل‌گیری اجتماعات انسانی، مطرح بوده و همگام با پیچیدگی‌های روابط اجتماعی در جریان توسعه و تحول اجتماعی و تغییرات فرهنگی، در مسیر پیچیدگی و تغییر پیش رفته است. به علاوه، جرم پدیده‌ای چند بعدی است که وقوع آن به مجموعه پیچیده‌ای از متغیرها و عوامل بستگی دارد. دورکیم از منظر جامعه‌شناختی، جرم را پدیده‌ای بهنجار در جوامع و اجتماعات انسانی می‌داند و برای پیامد آن، کارکردهای مثبت اجتماعی نیز قائل است. جرم بهنجار است زیرا هیچ جامعه‌ای نیست که بتواند سازگاری تام با دستوره‌های اجتماعی را بر همه اعضایش تحمیل کند. البته به شرط آنکه جرم برای هر نمونه اجتماعی به میزانی برسد و از این میزان تجاوز نکند (دورکیم، ۱۳۷۳: ۸۳ / کوزر، ۱۳۸۶: ۲۰۳).

بر این اساس، ظهور و افزایش نرخ جرم و تنوع آن در جوامع، هرچند امری گریزناپذیر و عادی محسوب می‌شود، اما در میزان‌های بالا تبدیل به پدیده‌ای آسیبی و آسیب‌زا می‌گردد که نه تنها با اصول نظم اجتماعی تعارض دارد، بلکه به همراه خود، هدر رفتن منابع اقتصادی، سرخوردگی شهروندان و وخامت کلی در کیفیت زندگی را به ارمغان آورده و با کاهش امنیت اجتماعی، پایه‌های زندگی اجتماعی را نیز تهدید می‌کند (بواندیا، ۱۳۸۰: ۱). شواهد نشان می‌دهد میزان جرایم و ناهنجاری در حوزه‌های شهری، به‌ویژه کلان‌شهرهای فعلی، بیش از نقاط دیگر یک کشور است و تهدیدهای حاصل از آن نیز افزون‌تر و جدی‌تر است.

اگرچه وجود قانون و نظارت اجتماعی رسمی به عنوان عامل بازدارنده جرایم در هر جامعه ضرورت دارد، لیکن به همراه وقوع انواع ناهنجاری‌های اجتماعی، طبیعی است که نوعی حساسیت اجتماعی نسبت به جرایم نیز در جوامع مختلف شکل بگیرد. این نوع واکنش‌ها و حساسیت‌ها می‌تواند، بخشی از مکانیزم‌های کنترل و پیشگیری در جامعه محسوب شده و از این جهت حائز اهمیت می‌باشند. بنابراین واکنش افکار عمومی نسبت به جرایم و همچنین موضوعات قانونی در باب جرم و مجازات قانونی، جدی‌انگاری جرم آنها را شکل می‌دهد. بر این اساس آنچه اهمیت می‌یابد این است که بین افکار عمومی و قانون چه میزان هماهنگی وجود دارد و این قوانین چگونه شکل گرفته‌اند؟ بر اساس اجماعی آزاد یا اجماعی برخاسته از قهر و سرکوب؟ و این که حکومت در تدوین قوانین تا چه اندازه به افکار عمومی توجه داشته و شرایط اجتماعی را در نظر گرفته‌است؟

در زمینه جرم، تعریف، تعیین و طبقه‌بندی آن باید توجه داشت که علاوه بر قوانین کشورها، طرز نگرش افراد جامعه به انواع جرایم می‌تواند بسیار حائز اهمیت باشد. بدین معنا که

ممکن است نوعی رتبه‌بندی درباره جرایم، در سطح افکار عمومی وجود داشته باشد که با توجه به نادرستی و زیانباری انواع رفتارهای مجرمانه مختلف تعریف گردد و این تعریف با تعریف جرم در کتاب و اسناد قانونی یک کشور متفاوت باشد. وجود و لحاظ این رتبه بندی از آن جا ضرورت می‌یابد که قانون‌گذار یا قانون‌گذاران در هنگام نوشتن قوانین کیفری، باید جرایم مهم، کم‌اهمیت و غیرمهم را با دقت بیشتر و بر طبق نگرش مردم جامعه از هم تفکیک نمایند. بنابراین اگر قانون‌گذار نتواند بر اساس نگرش مردم به انواع جرایم مهم و کم اهمیت پیش برود، رفته رفته قوانین، مشروعیتشان را از دست می‌دهند؛ بر این اساس، می‌توان گفت که اعتبار و جایگاه قانون در افکار عمومی محک می‌خورد و به نظر می‌رسد اگر بین افکار عمومی و قانون کشور درباره جرایم شکاف وجود داشته باشد، به جای عمل به قانون، زیر پا گذاشتن آن رواج یافته و این امر، مسئله‌ساز خواهد بود و از قوانین، کاری ساخته نیست و به تبع، موضوع کنترل و کاهش جرم در جامعه با دشواری‌هایی روبه‌رو خواهد شد.

از سوی دیگر، جرم به عنوان یک رفتار انحرافی، واکنش‌های گسترده‌ای را در جامعه بر می‌انگیزاند و این واکنش‌ها طیف وسیعی از ضمانت‌ها را در بر می‌گیرند که نظام کنترل اجتماعی رسمی و غیر رسمی سعی می‌کنند بوسیله آنها از میزان کجروی‌ها بکاهند تا هم‌نواپی در جامعه پایدار بماند. در نگاه اول به نظر می‌رسد جرایم و ناهنجاری‌های اجتماعی با ضمانت‌های اجرایی رسمی و قانونی مثل مجازات‌ها سر و کار پیدا می‌کنند. لیکن جرایم، واکنش‌های غیر رسمی را هم در پی دارند که اغلب موارد، کارآمدی بیشتری از واکنش‌های اجتماعی رسمی دارند (جعفری، ۱۳۸۹: ۱۸). گیدنز در این زمینه می‌نویسد: ضمانت‌های اجرایی رسمی معمولاً از ضمانت‌های اجرایی غیر رسمی برجسته تر و نمایان‌ترند، لیکن ضمانت‌های اجرایی غیر رسمی در تأمین هم‌نواپی نسبت به هنجارها اهمیت اساسی دارند (گیدنز، ۱۳۸۵: ۱۵۲).

دورکیم نیز، تعداد و شدت فعالیت‌های مجرمانه در یک جامعه را مرتبط با قدرت و وسعت عاملی اجتماعی به نام وجدان جمعی می‌داند. از نظر وی، اگر این نیرو در جامعه ای قوی تر باشد، تعداد رفتارهایی که یک فرمان اجتماعی یا یک ممنوعیت را زیر پا می‌گذارند بیشتر می‌شوند (آرون، ۱۳۸۲ : ۳۷۰). از نظر وی همه اشکال مجازات از عنصر مشترکی برخوردارند که همان واکنش کمابیش عاطفی وجدان جمعی در برابر جرایم می باشد. البته به نظر افرادی مثل میشل فوکو، در جوامع معاصر در مقایسه با جوامع پیشین، از میزان مجازات‌هایی که مستقیماً متوجه جسم مجرم هستند کاسته شده است و مجازات‌ها شکل ترمیمی تری به خود گرفته‌اند. از سوی دیگر شکلی که کیفرها در هر جامعه به خود می‌گیرند بستگی زیادی به ارزش‌های فرهنگی، حافظه

تاریخی جمعی و جو سیاسی - قضایی دارد، که روش‌های ویژه کیفردهی را به عنوان واکنش‌های مشروع نسبت به جرم، جلوه می‌دهد. خواه به خاطر کارایی آن‌ها(روش‌ها) و خواه به خاطر تقدس درک شده آن‌ها(قاسمی، ۲۰۰۹: ۱۶۰). دورکیم و میشل فوکو به طور مفصل تغییر صورت‌های مختلف مجازات را با توجه به تغییرات ساختاری به عمل آمده در جوامع معاصر بحث نموده‌اند. این در حالی است که این دو مایل به وجود عناصر مشترکی در صور متفاوت مجازات‌های قدیم و جدید هستند.

بنابراین چنان‌که آمد، تفاوت‌های فرهنگی و دگرگونی‌های اجتماعی در توجه به واکنش‌های اجتماعی نسبت به جرایم از اهمیت زیادی برخوردار اند و نیز بررسی تاریخی تحول اشکال مختلف کیفردهی و نیز مقایسه نظام کیفری جوامع مختلف نشان می‌دهد که مجازات‌ها و نظام حقوقی، بازمودی از ساخت اجتماعی جوامع مختلف هستند. البته باید گفت که "نوع جرم" یکی از عواملی است که سبب تنوع مجازات‌های جرم واحد در بین جوامع و دوره‌های مختلف تاریخی می‌شود. با اینکه در مورد برخی جرایم مثل قتل، نوعی توافق نسبی در نگرش‌های اجتماعی فرهنگ‌ها و دوره‌های تاریخی مختلف وجود دارد، ولی در مورد فعالیت‌های دیگری همچون "سقط جنین" و "هم جنس بازی" اختلاف مابین فرهنگ‌ها و نیز اعصار تاریخی در جرم دانستن و مجازات آن‌ها بسیار زیاد است (جعفری، ۱۳۸۹: ۲۱).

از طرف دیگر، توجه به افکار عمومی در زمینه پدیده‌ها و مسائل اجتماعی از جمله جرایم از آن جهت اهمیت می‌یابد که در گام بعدی، یک الگوی فکری را می‌سازد و ممکن است به عمل و رفتار مطابق با آن الگو نیز بیانجامد. این بدان معناست که هر چه قدر نگرش مردم به برخی جرایم جدی تر بوده و آنها را زیانبارتر و غیر اخلاقی‌تر ببینند، در یک گام جلوتر و هنگامی که زمان عمل و رفتار فرامی‌رسد، احتمال ارتکاب آنان به جرایم مذکور کاهش می‌یابد. کما اینکه، کسانی که در جامعه دست به ارتکاب برخی جرایم می‌زنند و یا "آنها که با مجرمان رابطه و تماس بیشتری دارند، جرایم را کمتر جدی می‌پندارند" (سراج زاده و جعفری، ۱۳۹۰: ۷). تابیس و همکاران^۱ معتقدند که سنجش نگرش فرد نسبت به یک محرک (در اینجا جرم) می‌تواند برای پیشبینی رفتار واقعی خود فرد مؤثر افتد. آنان اذعان می‌دارند بسیاری از محققین معتقدند یکی از بهترین روش‌های پیشگیری و کنترل جرم و جنایات، می‌تواند از طریق درک مردم از جرایم اتفاق بیافتد. بنابراین از طریق "نگرش فرد نسبت به جرم و جنایت"، می‌توان جرمی را که فرد در معرض انجام آن است، پیش‌بینی نمود. (Tobias. Obi، ۲۰۱۳: ۸۲).

1 Tobias C. Obi

در این زمینه، با توجه به جریان‌های توسعه یافتگی و تغییرات فرهنگی در جوامع معاصر، انتظار می‌رود همراه با سیر تحول جوامع، فاصله گرفتن از بستر سنت و نزدیک شدن به شرایط مدرن و به دنبال تغییراتی که طی جریان‌های گذار در سطح فرهنگ، اقتصاد، سیاست و اجتماع اتفاق می‌افتد، ارزش‌های مردم نیز با تغییر یا تبدیل رو به رو شود. در این راستا، با توجه به تئوری‌های مربوط، انتظار می‌رود تحولات ارزشی و فرهنگی حادث، در میان نسل جوان بیشتر از نسل بزرگسال رخ دهد. بر این مبنا انتظار می‌رود نسل جوان در مقایسه با نسل بزرگسال نگرش و رفتار متفاوت تری به مسایل و موضوعات و وقایع پیرامون خود از جمله مقوله جرم و انحراف داشته باشد. کما اینکه، اینگلهارت در کتاب تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی به این نکته اشاره می‌کند که نسل بزرگسال هر جامعه در برابر تغییرات بیشتر مقاومت می‌کند و تغییر در میان گروه‌های جوان‌تر با سهولت بیشتری صورت می‌گیرد. در چنین شرایطی، به نوعی شاهد بروز اختلافات ارزشی و هنجاری میان دو نسل خواهیم بود (اینگلهارت، ۱۳۷۳: ۲۲۳) و این تفاوت‌های ارزشی رخ داده، نحوه جدی‌انگاری جرم و ارزیابی و نگرش گروه‌های نسلی به مقوله جرم و انحراف را متأثر ساخته و شکل می‌دهند. بر این اساس، می‌توان ادعا نمود، افزایش میزان ارتکاب به برخی جرایم از سوی نسل جوان، می‌تواند نتیجه کاهش جدی‌انگاری این نسل به برخی جرایم باشد. به تعبیر دیگر نگرش تساهلی کم‌رنگ‌تر در میان نسل بزرگسال، جدی‌انگاری بیشتری را در حوزه عمل و رفتار آنها به دنبال دارد که محتمل است در ارتکاب جرم و انحراف، به عنوان بازدارنده ای قوی ظاهر گردیده و عمل کند.

انجام تحقیقات گسترده در زمینه جدی‌انگاری جرم در جوامع و به خصوص بین نسل‌های مختلف، نشان از پر اهمیت بودن این موضوع دارد؛ بعنوان نمونه روزن‌مرکل^۱ سن را یکی از ویژگی‌های مؤثر در زمینه جدی‌انگاری جرم دانسته و معتقد است بین گروه‌های سنی مختلف، جدی‌انگاری جرایم متفاوت است (روزن‌مرکل، ۲۰۰۱: ۳۱۰). ون^۲ نیز معتقد است که ویژگی‌های مختلف نسلی و تجربیات متفاوت آنها، درجات متفاوتی از جدی‌انگاری را در بین ایشان و در رابطه با جرایم پدید می‌آورد (ون و همکاران، ۲۰۰۲: ۶۲۹). همچنین تامر اینات و سرژیوهرزوغ^۳ معتقدند جوانان، یک خرده فرهنگ اجتماعی شامل ارزش‌ها و هنجارهای خاص و مواضع ویژه‌ای نسبت به حقوق جزا را تشکیل می‌دهند که لزوماً همسو با ارزش‌های اخلاقی و هنجارهای رسمی فرهنگ عمومی بزرگسالان در این زمینه نیست. بنابراین گروه‌های مختلف اجتماعی و فرهنگی،

1 Rosenmerkel

2 Kwan

3 Tomer Einat & Sergio Herzog

اغلب رتبه بندی‌های متفاوتی از جرایم دارند (Sergio Herzog & Tomer Einat, 2011). او کونل و ولان^۱ (۱۹۹۶) نیز گزارش می‌دهند سن اثر قابل توجه ولی هنوز کشف نشده ای در جدی انگاری جرم دارد. (Stelios Stylianou, 2003, 46).

در جامعه ایران، دوره زمانی مقارن با رویدادهای مهم تاریخ معاصر یعنی انقلاب و نیز جنگ تحمیلی به عنوان دوره‌ای مهم در این خصوص، حائز اهمیت است؛ شکل‌گیری و وقوع این دو واقعه عظیم اجتماعی-تاریخی، بالطبع تغییرات وسیعی را در باورها و بینش‌های نسلی که در آن دوران زندگی می‌کرده اند، بوجود آورده است. نسل دیروز که دارای تجربه جنگ و انقلاب است، امروزه در کنار نسلی زندگی می‌کند که فاقد این نوع تجربه می باشد و این خود سبب فاصله و تفاوت در بینش و آگاهی، باورها، تصورات، انتظارات، جهت‌گیری‌های ارزشی، سبک‌های زندگی و الگوهای رفتاری نسل قبل (والدین) با نسل جدید (فرزندان) گردیده‌است. این تفاوت ارزشی و نگرشی که تا حد زیادی متأثر از تجربه وقایع و شرایط خاص دوره جامعه پذیری نسل‌هاست، می‌تواند با تغییر معیارها، نوع نگاه و ارزیابی امور، مقوله تسامح و یا جدی‌انگاری جرایم و ناپهنجاری‌ها نزد گروه‌های نسلی را نیز شکل داده و تغییر دهد. بر این اساس می‌توان گفت تفاوت گروه‌های نسلی، به عنوان بخشی اساسی از خرده فرهنگ‌های درون جامعه، از این حیث، می‌تواند در جهت‌گیری‌های مختلف فکری- فرهنگی و ارزیابی‌های هنجاری و اخلاقی نسل‌ها در زمینه‌های مختلف انعکاس یافته و به ویژه در مسئله جدی انگاری جرم و ناپهنجاری‌های اجتماعی، تبلور یابد.

به‌طور کلی در حوزه پژوهش‌های حقوقی و تحقیقات پیشگیری و کنترل اجتماعی و انتظامی جرم و انحراف، مطالعه علمی نگرش‌ها و نظرات مردم در رابطه با شدت و اهمیت جرایم و انحرافات اجتماعی حائز اهمیت است. اولین مطالعه علمی در این زمینه، نخستین بار به درخواست پلیس آمریکا و برای اولویت بندی معقول برنامه‌های مبارزه با جرم توسط سلین و ولفگانگ^۲ (۱۹۶۴) صورت گرفته‌است. از آن به بعد این مطالعات در حوزه‌های مختلف و در ارتباط با عوامل گوناگون توسعه یافته‌است. یافته‌های این مطالعات که عمدتاً به مطالعات جدی‌انگاری جرم مشهورند، نشان می‌دهند اعضای یک جامعه تا چه حد جرم معینی را جدی، مهم، مضر یا بر خلاف هنجارها می‌دانند؟ تا چه حد از آن متنفر هستند؟ و چه قدر در برابر آن بردبار هستند؟ همچنین مقایسه نتایج مطالعات جدی‌انگاری جرم که در دوره‌های زمانی مختلفی اجرا شده اند، روشن خواهد ساخت نگرش افکار عمومی در قبال جرایم به مرور زمان به چه شکلی متحول

1 O'Connell and Whelan

2 Thorsten. Sellin and Marvin, E. Wolfgang.